

Santa Teresa de Jesús i la climatologia

Autor: Cesc Garrido

Data de publicació: 03-03-2021

En Cesc Garrido creu que no és versemblant que Santa Teresa fundés el monestir de Carmelites Descalces a Àvila perquè aquesta ciutat es presta poc a caminar descalç a causa del seu rigorós clima. Pensa que és més lògic caminar descalç per un lloc del llevant o sud peninsulars, en els quals les temperatures no són tan fredes i on hi ha més dies a l'any en què és més factible de realitzar-ho.

La primera vegada que vaig sentir dir que prop de casa hi havia una congregació de monges amb el nom de Carmelites Descalces jo era un vailet i vaig preguntar: «on?». Em va fascinar la idea que unes monges caminessin descalces. La meva àvia de seguida em va respondre:

?«Eh!, però no et pensis que van descalces. Porten sandàlies i mitjons».

Em va passar el mateix quan em vaig assabentar que el tiet del meu pare havia estat a la guerra. Jo era petit, i un dia li vaig preguntar si havia matat algú.

?«Ell no va matar ningú», va respondre la meva tia abans que el meu tiet pogués obrir la boca.

A causa de la primera onada de la Covid-19, al març del 2020, vam veure militars que salvaven vides i, per altra banda, sabem que les Carmelites Descalces actuals porten sabates. Suposo que alguns membres de l'exèrcit es volien treure del damunt l'estigma de matons, i les Carmelites, potser consideren que no és necessària tanta penitència per fer vida contemplativa.

Sembla, actualment, que les paraules tenen més d'un significat i, fins i tot, poden tenir el significat contrari; però abans, fa més de 400 anys, tinc els meus dubtes que es pogués invertir el valor d'un mot: «Descalç» volia dir «descalç».

Busco al Diccionari català-valencià-balear el mot «descalç» i hi trobo: «Que no duu sabates o altre calçat».

Jo he vist, a l'any 1966, persones i nens caminar descalços a pobles de Múrcia i d'Almeria. També recordo haver sentit dir que a Barcelona hi havia una balladora flamenca –La Chunga– que ballava descalça des dels 6 anys. I també he vist en processons de Setmana Santa persones que desfilen amb els peus nus en senyal de penitència. A la platja també es camina descalç.

Ara és infreqüent, però en temps no tan llunyans no era tan difícil veure persones descalces. Per tant, amb més probabilitat trobaríem persones mancades de calçat fa 400 anys.

Estic convençut que els ordes religiosos que segueixen una regla on l'esperit ascètic i de pobresa exigeix portar els peus descalços o nus ho fan per acostar-se als més vulnerables, als més pobres.

Dit això, he de dir que últimament he estat llegint l'Obra Poètica de Santa Teresa de Jesús, l'edició bilingüe traduïda al català per En Ramon Dachs i editada per Llibres de l'Índex. Com que jo conec, per motius de feina, que a la ciutat d'Àvila, en el Codi Tècnic de l'Edificació espanyola, s'hi troba la segona càrrega de neu més alta de les capitals de província espanyoles, només superada per la càrrega de neu de la ciutat de Lleó, he pensat que Santa Teresa de Jesús esmentaria el fred d'Àvila a la seva obra poètica. A Àvila hi fa molt de fred. A l'hivern hi gela.

Llegeixo i observo que el poema «Nadal» és l'únic poema en què Teresa empra la paraula «fred». Aquest poema es refereix al nen Jesús; és a dir, que parla del fred que pateix un tercer.

«Mira Llorenç,
Quin gran amor;
Ve l'innocent
A patir fred».

Al poema «Vostra sóc» esmenta la calor, el fet d'estar sota el sol sense vel. Una calor que sembla que ella sí que ha experimentat.

«Deu-me riquesa o pobresa,
Deu consol o desconsol,
Deu-me alegria o tristesa,
Deu-me infern o deu-me cel,
Vida dolça, sol sens vel».

Al poema «Déu, Cels i terres» esmenta els raigs del sol. Ho fa metafòricament. Tot i que és una metàfora, la Santa ens dóna entenent que els rajos de sol són bàsics per viure i, en aquest cas, per tenir fe.

«Ai ! On heu anat, amat Espòs?
Per què deixeu sol a qui us estima?
On són els vostres raigs, sol formós?
Per què heu amagat la vostra flama?»

No em sembla que els poemes de la Santa explicitin el patiment de fred en la pròpia carn. No em sembla que Teresa de Jesús patís fred. En canvi, en el poema «Moro perquè no moro» sí que es lamenta clarament d'estar dins una cel·la amb barrots.

«Ai que llarga aquesta vida,
Que durs els desterraments,
Aquesta cel·la, aquests ferros
En què l'ànima està closa!
Només esperar l'eixida
Em causa dolor tan fer

Que moro perquè no moro».

La temperatura d'Àvila

Àvila és a una altitud de 1132 metres. La temperatura mitjana anual hi és de 11.0 graus centígrads, segons la wikipèdia, i amb puntes de fred molt importants per sota zero. Per exemple, a Alacant, la temperatura mitjana anual és de 18.3 graus centígrads. La temperatura mitjana de Barcelona és de 18.2 graus centígrads. La temperatura mitjana d'Elx és de 17.8 graus centígrads. La temperatura mitjana de València és de 18.4 graus centígrads.

A Tordesillas (Valladolid), on la història oficial diu que va estar-hi tancada Joana la Boja des de 1509 a 1555, la temperatura mitjana anual és de 12 graus centígrads. Sempre m'ha cridat l'atenció el fet que el reis i reines hispànics visquessin en llocs gèlids i viatgessin per llocs gèlids al pic de l'hivern, podent viure en llocs més càlids. En aquell temps, viure en un lloc càlid significava una despesa molt inferior en calefacció, en llenya. Es diu que el carbó, a Europa, el comencen a fer servir els anglesos entre l'any 1558 i 1603. A Espanya les explotacions de carbó comencen al segle XIX.

Es diu, però, que hi havia a Castella un sistema de calefacció el qual anomenaven Glòria, que consistia a cremar llenya per escalfar la casa mitjançant uns conductes. Escalfar tota la casa, una part o una petita part de la casa. No sembla un sistema de calefacció senzill. La despesa en llenya havia de ser enorme. I a Castella el fred comença molt aviat. Ja no parlem d'escalfar un convent de monges de gran superfície.

Penso que en temps de Teresa de Jesús, a Castella el millor sistema de calefacció era l'estufa de llenya o el braser o la llar de foc. O abrigar-se molt i calçar-se bé. Penso que per escalfar-se havien de fer servir molta llenya, que prèviament s'havia de tallar, recollir, transportar i, finalment, cremar.

Caminar descalç

Estic convençut que el mot «descalç» o «descalces» atribuït a un orde religiós femení és una paraula que prové d'una percepció visual popular, com l'ofici de picapedrer (picaven pedres) o l'ofici de tragner (traginaven amunt i avall) o l'ofici de fuster (treballaven la fusta), etc, etc.

Algú, o alguns havien vist les monges caminar descalces.

De la mateixa manera que els noms dels oficis esmentats es poden visualitzar amb els ulls tancats, les monges que caminaven descalces quedaven identificades per aquest tret diferencial de caminar amb els peus nus. Potser no caminaven descalces tot l'any. Penso, però, que, si originàriament les carmelites tenien interès a seguir una regla de pobresa, penitència i contemplació, segur que van buscar el millor lloc on poder viure aquesta regla.

On caminar descalç?

Em pregunto quina és la temperatura idònia per caminar descalç. O, més ben dit: quin és el lloc on es pot caminar descalç?

Com he dit al principi, a l'any 1966 jo vaig veure caminar descalços nens i persones a Llevant, a zones del sud de la península, a zones càlides. Penso que és més pràctic caminar descalç per un lloc de Llevant.

En Pep Mayolas a l'article «Santa Teresa i el Escacs catalans» ens parla del Convent de l'Encarnació d'Elx. Remarca En Mayolas la coincidència del nom del convent d'Elx amb el nom del convent de La Encarnación d'Àvila, on diu la història oficial que Teresa de Jesús va fundar les Carmelites Descalces. Bé, jo penso que per caminar descalç és millor fer-ho a Elx que a Àvila. També entra pel ulls que, si a Elx tenen una temperatura mitjana anual d'aproximadament de 18 graus centígrads, mentre a Àvila la tenen d'11 graus, l'exercici d'anar amb els peus nus es pot fer durant més dies l'any a Elx. I sense tenir tanta despesa en calefacció.

Tradició de Carmelites descalces a Catalunya

Actualment a Terrassa hi ha un Monestir de Carmelites descalces. Diu el seu web:

«Arreu del món, l'Orde del Carmel Descalç ?sorgit el 1562 a Àvila?, compta amb multitud de comunitats contemplatives femenines. Actualment, a Catalunya hi ha 15 monestirs, la majoria d'ells pertanyents a alguna associació o federació.

»La nostra comunitat destaca per ser una de les més nombroses, gràcies a la fusió amb les comunitats de Reus (2003) i Sabadell (2005). La manca de vocacions i l'edat avançada de la majoria de germanes ens han dut a prendre aquesta decisió agosarada però ineludible».

El Convent d'Alcalà

A Alcalà de Henares s'hi troba un dels convents que segueixen unes tradicions ancestrals, com fa quasi 500 anys. Per obrir la porta del convent, en el cas que hagi d'entrar-hi un metge o un operari de manteniment es cobreixen totalment. No mostren el seu rostre al visitant. També, quan obren la porta, es calcen amb unes sandàlies molt senzilles, diuen, a la manera com es feia en altre temps. Van pràcticament descalces.

Una de les diferències entre un convent del segle XVI i un convent del segle XXI és la calefacció.

Conclusió

Jo penso que Àvila no és el lloc on es van fundar inicialment l'Orde de les Carmelites Descalces, perquè la inspiració per definir un concepte o ideal religiós d'aquest nivell amb aquesta càrrega d'austeritat i pobresa ha d'anar acompanyada de l'entorn. En aquest cas, d'un entorn càlid que permeti una vida menys complicada.

Perquè s'entengui el que intento dir, polaritzaré. Polaritzaré en el sentit d'orientar en dues direccions contraposades. Per exemple, si algú diu que el trineu que fan servir els esquimals el van inventar els tuaregs que viuen al desert, o si algú diu que el país més pobre de la terra va enviar el primer satèl·lit a l'espai, o si algú diu que una nació sense tradició de navegants va descobrir Amèrica, sospitarem. No lliga. A mi no em lliga que l'orde de les Carmelites Descalces fos fundat a la gèlida Àvila.

Francesc Garrido Costa

Enllaç:

<https://lalunadealcala.com/conventos-de-clausura-lo-que-nunca-has-visto-el-corpus-christi-de-alcala/>